

**ІСТОРИЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ У ТУРИЗМІ**

У статті проаналізовано історію і перспективи використання природної та історико-культурної спадщини українського регіону Карпат (Закарпаття, Галичина, Прикарпаття) у вітчизняній туристичній галузі. Автор дійшла висновку, що багатий туристично-рекреаційний потенціал Карпатського регіону, що географічно охоплює Львівську, Закарпатську, Івано-Франківську та Чернівецьку області, у сукупності із туристичною інфраструктурою, що базується на джерелах природних мінеральних вод, мальовничих ландшафтів та історико-культурних пам'ятках, має всі підстави для розвитку туристичної галузі у країні. У статті використано загальнонаукові та спеціальнонаукові методи дослідження: аналізу, синтезу, діалектичний, історизму, історико-хронологічний метод тощо. Зокрема, під час написання статті авторка віддала перевагу використанню історичних методів.

Ключові слова: Карпати, Закарпаття, Галичина, Карпатський регіон, туристична інфраструктура, туристичні ресурси, рекреаційні комплекси.

Лім. 15.

Victoria ROMANYUK,
*Master of Tourism, Faculty of Tourism and International Communications,
Uzhgorod National University (Uzhhorod, Ukraine), rvik7007@gmail.com*

**HISTORY AND PERSPECTIVES OF USE OF NATURAL AND CULTURAL HERITAGE
OF UKRAINIAN CARPATHIANS IN TOURISM**

The article analyzes the history and prospects of using the natural and historical-cultural heritage of the Ukrainian Carpathians region (Transcarpathia, Galicia) in the domestic tourism industry. The author concluded that the rich tourist and recreational potential located in the Carpathian region and geographically encompassing Lviv, Zakarpattia, Ivano-Frankivsk and Chernivtsi regions, in conjunction with the tourism infrastructure based on natural mineral water sources, scenic landscapes and historical and cultural monuments, has all the grounds for the development of tourism industry in the country. In the article general scientific and special scientific methods of research are used: the analysis method, synthesis, dialectical method, historicism method, historical-chronological method, etc. In particular, when writing a paper, the author preferred to use historical methods.

Carpathian Mountains are considered to be the Green Pearl of Ukraine. It is one of the most popular resorts and tourist centers of the country. A beautiful mix of natural areas, forests, meadows, shepherds and humans living in harmony with nature is what makes the mountains so attractive to tourists. An original nature of territory, beauty of its Alpine meadows and woods, rough rivers and mountain lakes, soft climate, curative mineral sources, the historical and architectural monuments can attract everyone to themselves. Thousands of tourists and people who like travels and adventures come here. The Ukrainian Carpathians are relatively gentle peaks that rise as high as 2061 m (Mt. Hoverla). The largest resorts are located in Slavsko, Bukovel, Tysovets, and Dragobrat. Some of the smaller resorts are in Kراسиya, Dolyna, Beskid, Polyana, Synevir, Yaremche, Verkhovnya, Kosiv, and Yavoriv.

Movable borders between countries and empires have been running through the region for millennia. Therefore, every historic period left its mark on the cultural tradition and the appearance of cities. In the 12th century a powerful state, the Galicia-Volyn principality, often mentioned in ancient European chronicles times, was formed here.

The principality was fighting for its territories with Poland, Hungary and Tatars-Mongols. The papal legate crowned the prince Danylo and later his grandson Yuri. Danylo's son Roman was married to a daughter of the Austrian duke from the Bubenbergs dynasty and even had pretensions on the Austrian throne. But the attempt was not successful and after that the Habsburg Dynasty strengthened its' position in Austria. During the reign of the Habsburgs monarchy, the largest cities of the area among which are Lviv, Ivano-Frankivsk, Uzhgorod, Chernivtsi and many others took on the look of typical European cities.

The Carpathian region managed to preserve a great number of defense constructions and palaces witnessing a great deal of historical upheavals. Here you can visit numerous castles from the 11th-17th centuries, which in

different eras were owned by Polish, Austro-Hungarians, Lithuanians and Russians. Since some of the castles are associated with the life of several Polish magnates, we offer you to have a trip to the Middle Ages during your stay in the Ukrainian Carpathians.

Key words: Carpathians, Transcarpathia, Galicia, Carpathian region, tourist infrastructure, tourist resources, recreation complex.

Ref. 15.

Викторія РОМАНЮК,

магістр-туризовед, факультет туризму и міжнародних комунікацій ГВУЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна), rvik7007@gmail.com

ИСТОРИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНОГО И КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ УКРАИНСКИХ КАРПАТ В ТУРИЗМЕ

В статье проанализированы история и перспективы использования природного и историко-культурного наследия украинского региона Карпат (Закарпатье, Галичина, Прикарпатье) в отечественной туристической отрасли. Автор пришла к выводу, что богатый туристско-рекреационный потенциал Карпатского региона, географически охватывающего Львовскую, Закарпатскую, Ивано-Франковскую и Черновицкую области, в совокупности с туристической инфраструктурой, основанной на источниках природных минеральных вод, живописных ландшафтов и историко-культурных памятниках, имеет все основания для развития туристической отрасли в стране. В статье использованы общенаучные и специальнонаучные методы исследования: анализа, синтеза, диалектический, историзма, историко-хронологический и т.п. В частности, во время написания статьи автор предпочла использовать исторические методы.

Ключевые слова: Карпаты, Закарпатье, Галичина, Карпатский регион, туристическая инфраструктура, туристические ресурсы, рекреационные комплексы.

Лит. 15.

Постановка проблеми. На нашу думку, гори Карпати володіють багатьма рекреаційними ресурсами. Сьогодні Українські Карпати є рекреаційним регіоном літнього і зимового відпочинку та бальнеологічного лікування. Зауважимо, що у Європі цей високогірний район України знають як регіон, де разом з природою збереглися історико-культурні пам'ятки та самобутня культура корінних жителів краю: лемків, бойків, гуцул та долинян. Без сумніву, зазначені фактори сприяють розвитку туристичної галузі у Карпатах та спонукають до більш детального вивчення означеної проблематики.

Аналіз досліджень. Дослідження історії та перспективи використання природної і культурної спадщини Карпатського регіону у туризмі та в історичній ретроспективі комплексно розглянуті у працях В. Товт [12], В. Федорченка [13], В. Фуртія [14], Ф. Шандора [15].

Мета статті – проаналізувати історію та перспективи використання природної і культурної спадщини Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що у розвитку туризму у Карпатському регіоні можна, на наш погляд, виділити такі основні етапи:

1. «Літниськовий етап» (середина XIX – середина XX ст.) – становлення сільського, зеленого та краєзнавчого туризму.
2. Радянський етап (60 – 80-ті рр. XX ст.) – розбудова квартирної сектору у рекреаційних зонах.
3. Етап становлення вітчизняного екологічного (сільського, зеленого) туризму як самостійної галузі.

Зазначимо, що у Карпатському регіоні Західної України витоки організованого відпочинку сягають початку XIX ст. Зокрема, члени «Руської трійці» М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький були першими, хто взяли участь в організації краєзнавчих туристичних подорожей у Галичині, Північній Буковині та на Закарпатті [7].

У другій половині XIX ст. молодіжні організації масово захоплювалися подорожами у сільській місцевості, досліджували свій край, відвідували українські села, вивчали фольклор. Зокрема, український письменник І. Франко ініціював створення студентської туристичної організації з метою вивчення життя й побуту сільського населення. Він виступив організатором кількох експедицій у Карпатський край, упродовж яких були описані побут карпатських сіл та історико-етнокультурні й природні пам'ятки краю [6].

Відзначимо, що на початку ХХ ст. особливо активними у сфері краєзнавчого туризму були молодіжні спортивні організації «Пласт», «Сокіл», та організація «Чорногора». Остання мала тісні контакти з польським та угорським товариствами, займалася науково-дослідницькою діяльністю, видавала літературу [1, 67–69].

Зауважимо, що рекреація у сільській місцевості у Карпатському регіоні у період з кінця ХІХ ст. до середини ХХ ст. дістала назву «літницько», тобто перебування переважно влітку міських мешканців у сільських оселях на тривалий період – кілька тижнів, місяць. Місцями, що обиралися для літнього відпочинку, були території з мальовничими ландшафтами:

1. Рахівські гори;
2. Низькогір'я Сколівських Бескидів і Стрийсько-Сянської верховини;
3. Чорногора;
4. Покуття;
5. Височини Розточчя й Опілля;
6. Буковинські Карпати;
7. Річки, озера (Синевір, Бребенескул);
8. Лікувальні джерела (Поляна, Трускавець, Корчин, Моршин).

Зазначимо, що на час літницьк селяни забезпечували відпочивальників харчуванням, нічлігом, надавали допомогу в організації відпочинку [3, 99–104; 7].

Найкращими рекреаційними центрами Прикарпаття були курорти: Трускавець, Моршин, Любін Великий. Найпопулярнішими з огляду на привабливість та збереження етнографічних традицій у цей період були літницька на Гуцульщині: Рахів, Ясіня, Яремча, Дора, Косів.

Зазначимо, що у Радянський період традиція літницьк почала зникати. З середини 1960 до 1980-х рр. почалося формування «советської» рекреаційної інфраструктури. У Передкарпатті, Карпатах й Закарпатті зводилися численні туристичні бази, курортно-оздоровчі комплекси: Трускавець, Моршин, Свалява, Східниця. У 1970 – 1980-ті рр. сільська оселя виступала як доповнювальний елемент інфраструктури рекреаційних зон Карпатського регіону [15].

Новий етап розвитку сільського, зеленого туризму в Україні загалом та у Карпатському регіоні, зокрема розпочався з другої половини 1990-х рр. і пов'язаний з його організаційним становленням як виду туристичної діяльності на селі [12, 112–120].

Відзначимо, що на початку ХХІ ст. в областях Карпатського регіону склалася доволі потужна розгалужена мережа осель сільського, зеленого туризму. Області Карпатського регіону також активно використовують допомогу міжнародних фондів для підтримки розвитку екологічного туризму. Так, у карпатські області періодично надходять малі гранти для розвитку зеленого туризму в окремих гірських селах і районних містах: Рахів, Ясіня, Корломя [11, 88–94].

На наш погляд, для забезпечення пріоритетного розвитку туризму у Карпатському регіоні першочерговою необхідністю є розбудова таких об'єктів туристичної інфраструктури:

1. Для Ужанського національного природного парку – еко-центру у Великому Березному та екоосвітнього осередку «Школа у пралісах» в с. Стужиця;
2. Для Карпатського національного природного парку – розбудову системи екопізнавальних маршрутів Чорногірським хребтом;
3. Для національного природного парку «Сколівські Бескиди» – створення тематичних пізнавальних природничих стежок;
4. Розбудова нічліжної бази малоформатного профілю для Яворівського і Синевирського національних природних парків;
5. Створення тематичних етнографічних атракцій, зокрема «Гуцульське село» у національному природному парку «Гуцульщина»;
6. Створення інфраструктури для гуцульського кінного туризму;
7. Облаштування інфраструктури для водного туризму на гірських ріках (Тиса, Дністер, Черемош) [10, 26–30].

На нашу думку, важливим елементом природно-ресурсної бази Карпатського регіону є лікувальні мінеральні води. Загалом, у регіоні нараховується біля 800 джерел і свердловин мінеральних вод. Зокрема, широко розповсюджені мінеральні лікувальні води на Закарпатті, у Чернівець-

кій області, на Львівщині, у гірських і передгірських районах Івано-Франківської області. До цінних мінеральних вод регіону належать сульфідні води [9; 2, 218–224].

Також необхідно відзначити, що регіон має найбагатші мисливські угіддя в Україні. Спортивне полювання можливе на всій території Українських Карпат. Тому, на нашу думку, перспективною формою рекреаційного використання місцевості є організація спортивно-мисливського полювання [4, 46–48; 5, 157–161].

Архітектурні пам'ятки Українських Карпат відрізняються особливою специфікою, що підкреслює власну історичну долю регіону, пов'язану з історією Польщі, Угорщини, Румунії та Словаччини. Зокрема, знаковими для Закарпаття є туристичні ресурси сіл Ділове та Королеве. У першому з них за одними з розрахунків розміщений географічний центр Європи, а у другому знайдено найдавнішу в Україні ранньопалеолітичну стоянку. Руїнами замків XIII ст. відомі с. Невицьке, м. Хуст, с. Чинадійово, культовими спорудами – Рахів, Свалява, Хуст, Ясіня [7].

Із Львівською областю пов'язані життєві шляхи І. Франка, А. Міцкевича, Ю. Кульчицького, С. Крушельницької, М. Рильського та ін.

Неформальною столицею Гуцульщини є Коломия, відома своїми архітектурними пам'ятками, серед яких найстаріша в області дерев'яна церква Благовіщення (XVI ст.).

Маємо відзначити, що на стику української, молдавської, угорської, турецької та румунської культур формувалась архітектурна спадщина Чернівецької області. Її представляють дерев'яні Миколаївський, Вознесенський і Спиридонівський храми XVII – XVIII ст., Святодухівський кафедральний собор, Вірменська церква XIX ст., Миколаївський кафедральний собор, церква Успіння Богородиці XX ст., ратуша XIX ст. тощо [7; 8, 125–142].

Висновок. Отже, до складу Карпатського туристичного району входять чотири області Західної України: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька. Провідними складовими, що створюють ресурсну базу цього рекреаційно-туристичного комплексу, є: природно-компонентна основа, бальнеологічна, соціально-історичні ресурси, архітектурні та релігійні пам'ятки тощо.

Вважаємо, що найбільш розвиненим у Карпатському регіоні є ринок туристичних послуг, пов'язаний з курортно-рекреаційним потенціалом, зокрема і передовсім з бальнеологічними та історико-культурними ресурсами Українських Карпат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов В. В. Історія туризму / В. В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Харків: Харківська національна академія міського господарства, 2010. – 294 с.
2. Биркович В. І. Тенденції та перспективи розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатській області / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети (дар). – 2009. – № 2. – С. 218–224.
3. Вачевський М. В. Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні / М. В. Вачевський, О. М. Свінцов, В. Ф. Кузнецов // Український бальнеологічний журнал. – 2001. – № 1. – С. 99–104.
4. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
5. Кифяк В. Ф. Рекреаційна спеціалізація як умова посилення конкурентоспроможності регіону / В. Ф. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 2. – С. 157–161.
6. Історія розвитку туризму в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/93659-15-storya-rozvitku-turizmu-v-ukran.html>
7. Історія становлення й розвитку сільського туризму в Карпатському регіоні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://5ka.at.ua>
8. Коваль П. Ф. В'їзний туризм / П. Ф. Коваль, Н. О. Алешугіна. – Ніжин: Видавництво Лук'яненко В. В., 2010. – 304 с.
9. Матешук С. В. Провідні напрями використання рекреаційних ресурсів Карпат / С. В. Матешук, В. Г. Явкін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/35-rekreazia.html>.
10. Мазур Ф. Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону) / Ф. Ф. Мазур. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 96 с.
11. Сафулліна В. Перспективи розвитку курортної галузі та рекреаційних територій в Україні / В. Сафулліна // Управління сучасним містом. – 2007. – № 12. – С. 88–94.

12. Товт В. Історія становлення та перспективи розвитку рекреаційно-туристичної зони Закарпатської області / В. Товт // Східноєвропейський історичний вісник / [головний редактор В. Ільницький]. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – Вип. 2. – С. 113–120.
13. Федорченко В. К. Історія туризму в Україні / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.
14. Фуртій В. Розвиток туризму на Закарпатті у період Чехословаччини 1918 – 1938 рр. / В. Фуртій // Східноєвропейський історичний вісник / [головний редактор В. Ільницький]. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – Вип. 3. – С. 114–117.
15. Шандор Ф. Розвиток туризму / Ф. Шандор. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakarpattia.com/?p=795/>

REFERENCES

1. Abramov V. V. Istoriiia turizmu / V. V. Abramov, M. V. Tonkoshkur. – Kharkiv: Kharkivska natsionalna akademiia miskoho hospodarstva, 2010. – 294 s.
2. Byrkovych V. I. Tendentsii ta perspektyvy rozvytku turystychno-rekreatsiinoi haluzi v Zakarpatskii oblasti / V. I. Byrkovych // Stratehichni priorytety (dar). – 2009. – № 2. – S. 218–224.
3. Vachevskiy M. V. Rozvytok rekreatsiinoi sfery v Karpatskomu rehioni / M. V. Vachevskiy, O. M. Svintsov, V. F. Kuznietsov // Ukrainskyi balneolohichnyi zhurnal. – 2001. – № 1. – S. 99–104.
4. Kyfiak V. F. Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini / V. F. Kyfiak. – Chernivtsi: Knyhy-XXI, 2003. – 300 s.
5. Kyfiak V. F. Rekreatsiina spetsializatsiia yak umova posylennia konkurentospromozhnosti rehionu / V. F. Kyfiak // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2009. – № 2. – S. 157–161.
6. Istoriiia rozvytku turizmu v Ukraini. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://westudents.com.ua/glavy/93659-15-storya-rozvitku-turizmu-v-ukran.html>
7. Istoriiia stanovlennia u rozvytku silskoho turizmu v Karpatskomu rehioni. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://5ka.at.ua>
8. Koval P. F. Viznyi turizm / P. F. Koval, N. O. Alieshuhina. – Nizhyn: Vydavnytstvo Lukianenko V. V., 2010. – 304 s.
9. Mateshchuk S. V. Providni napriamy vykorystannia rekreatsiinykh resursiv Karpat / S. V. Mateshchuk, V. H. Yavkin. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/35-rekreazia.html>.
10. Mazur F. F. Sotsialno-ekonomichni umovy rozvytku rekreatsiinoi industrii (na prykladi Karpatskoho rehionu) / F. F. Mazur. – K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2005. – 96 s.
11. Safullina V. Perspektivy rozvytku kurortnoi haluzi ta rekreatsiinykh terytorii v Ukraini / V. Safullina // Upravlinnia suchasnym mistom. – 2007. – № 12. – S. 88–94.
12. Tovt V. Istoriiia stanovlennia ta perspektyvy rozvytku rekreatsiino-turystychnoi zony Zakarpatskoi oblasti / V. Tovt // Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk / [holovnyi redaktor V. Ilnytskyi]. – Drohobych: Posvit, 2017. – Vyp. 2. – S. 113–120.
13. Fedorchenko V. K. Istoriiia turizmu v Ukraini / V. K. Fedorchenko, T. A. Dorova. – K.: Vyscha shkola, 2002. – 195 s.
14. Furtii V. Rozvytok turizmu na Zakarpatti u period Chekhoslovachchyny 1918 – 1938 rr. / V. Furtii // Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk / [holovnyi redaktor V. Ilnytskyi]. – Drohobych: Posvit, 2017. – Vyp. 3. – S. 114–117.
15. Shandor F. Rozvytok turizmu / F. Shandor. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zakarpattia.com/?p=795/>

Стаття надійшла до редакції 14.09.2017 р.